

T O E S P R A A K

VAN

P_{ROF.} D_{R.} B. J. S_{TOKVIS}

Onbeschrijfelijk en onvergelykelyk is de bekoring, die de levende natuur op den mensch uitoefent. Kind of grijsaard, rijk of arm, heerscher of slaaf, ruw of beschaafd, niemand ontgaat aan dien geheimzinnigen invloed; niemand is er, die uit de sleur van het dagelijksch leven weggerukt en te midden dier levende natuur geplaatst, zich niet zachter, weeker gestemd gevoelt, of met bewondering en eerbied vervuld wordt, terwijl zijne hartstochten en driften bedaren, zijne krachten en opgewektheid toenemen, en reine vreugde en weldoende ontspanning zijn borst doortintelen. Maar stemt ons de geheele levende, de bezielde schepping, — bezielt, omdat wij voelen, dat wat in ons werkt en denkt slechts een deel is van het groote oneindig geheel — tot bewondering, gansch eigenaardige gewaarwordingen worden in ons opgewekt bij het aanschouwen der bonte, rijke, grillige dierenwereld. Wij voelen, dat zij aan ons verwant is. Als wij, kunnen de dieren hunne gewaarwordingen, hunne wenschen en bekommelingen op duidelijke wijze openbaren. Niet als de planten vastgeworteld in de aarde, geven zij slechts door eene steeds wisselende kleurenpracht, door verrukkelijke geuren, door steeds gelijke en steeds veranderende vormen, slechts door een reikhalzend streven naar hooger, en een onbevredigd verlangen, om de gansche wereld te omvatten, van hun leven blijk. Zij bewegen zich, doorkruisen en doorzoeken de oppervlakte onzer planeet, vliegen de zon te gemoet, dringen door tot in den schoot der aarde en de diepte der zeën, bouwen nesten en paleizen, vormen staten en gemeenschappen, brengen bijeen, wat van elkander verwijderd lag, en zoekend, denkend, voelend, zorgend, stellen zij zich als wij zichtbaar te weer, indien zij aangevallen worden, zingen zij als wij van teederheid, liefde, en de schoonheid der schepping!

Dat gevoel van verwantschap, het bewustzijn, dat zooveel wat ons in ons eigen leven, zooveel wat ons in den omgang met onze medemenschen treft, daarginds in die wereld der dieren zijne afschaduwing vindt, uit zich in het geschiedboek der menschelijke beschaving op elke bladzijde. Als in het oudste Indische epos, in de Ramayana, de held, die in zijn strijd tegen booze geesten en daemonen door zoovele strijdmakkers uit de dierenwereld krachtig wordt ter zijde gestaan, op het oogenblik van den triomf in tegenwoordigheid van het gansche leger zijn trouwen generaal HANOEMAT, den viervoetigen orang-oetang omarmt; als in de Zendavesta de trouwe hond en de fiere leeuw de menschelijke maatschappij doen ontstaan en bevestigen, als de Egyptische sterrekundigen, in den dierenriem, dien den zon aan den hemel doorloopt, de tweelingen tusschen den stier en den kreeft en de maagd ter zijde van den grootmoedigen leeuw plaatsen, dan openbaart zich telkens en telkens de dichterlijke gedachte, dat de geheele onoverzienbare reeks der dierenwereld, van af het gevleugeld insect tot aan den heer der schepping slechts één aaneengeschakeld geheel vormt. En in een mystisch waas gehuld, nevelig van omtrek, maar toch erkenbaar ziet gij in alle die uitingen reeds de kern der ontwikkelings- en afstammings-theorie, die in onze dagen door een genie als DARWIN tot eene der schoonste overwinningen op het gebied der natuurwetenschap zou worden verheven! En als in het oude Egypte de vereering der Ibis en van Apis de hoogst geplaatsten en de nederigsten samenbrengt, als de half dierlijke, half menschelijke wezens, de Sphinxen den toegang tot de praalgraven bewaken, als de Grieksche fantaisie Centaurussen en Minotaurussen te voorschijn toovert en bijna elken God een dier toewijst, dat één met hem in streven en bedoeling hem overal en ten allen tijde ter zijde staat, dan wordt het denkbeeld dier verwantschap van mensch en dier plastisch belichaamd, en verkrijgt zijn meest aesthetische uitdrukking.

En als wij zonder bij de fabelen van Aesopus, Phaedrus, Lafontaine of het dieren-epos van den Vos Reinaarde, met zijn Isegrims, zijn Nobels, zijn Bruins stil te staan, aan onze kinderen de sprookjes vertellen, die ons in onze kinderjaren hebben betooverd en schrik aangejaagd, als wij moeder de Gans, Roodkapje met den Wolf, de Gelaarsde Kat, Ezelshuid voor de blonde krullebollen, die met groote kijkers ons aanstaren, hun rollen laten spelen, is het dan niet weer het bewustzijn, dat de dierenwereld slechts eene afschaduwing is der menschenwereld, die ons nooit moede doet worden en steeds met nieuwen lust de oude sprookjes doet herhalen?

Maar dat gevoel van verwantschap, dat bewustzijn dier eenheid van het dierlijk leven, het kon niet ontstaan, voordat de mensch ervaring had opgedaan omtrent de levenswijze van die duizende schepselen, die hem op aarde omringen. Het was de strijd om 't bestaan niet minder, dan de geheime aantrekkingskracht, die de dierenwereld op hem uitoefent, waardoor hij tot die ervaring gedwongen werd. Hij onderwierp de dieren, maakte ze tot zijn huisgenooten, gebruikte ze voor zijne voeding, voor zijne kleeding, voor de duizenderlei behoeften, die in den strijd om het bestaan moeten vervuld worden, en zijne kennis van de dieren breidde zich dag aan dag uit. Toch vindt de menschelijke geest in ruwe ervaringen en oppervlakkige kennis op den duur geene bevrediging. Hij streeft naar geordende kennis. Hij wil niet alleen kennen, maar begrijpen en weten. En zoo ontstond de wetenschap der dierkunde: de Zoölogie.

Maar die wetenschap is even als elke wetenschap streng en ernstig. Zij heeft een langen, moeitevollen, scherp afgebakenden weg te bewandelen om tot haar einddoel: de kennis van het maaksel, het leven, de ontwikkeling, den samenhang der dierenwereld te kunnen geraken. Zij moet schiften, bijeenbrengen, rangschikken, ontleden, beproeven, onderzoeken. Met vasten hand volvoert zij die taak, ook al moet zij daarbij het bekoorlijk geheel vernietigen, het geheimzinnige waas afrukken, het afzichtelijke en terugstootende naast het aantrekkelijke en betooverende stellen. Zij kan dan ook niet langer rekening houden met de gevoelens, stemmingen, gewaarwordingen, met de duizende indrukken, die de onbevengene ondervindt, als het aanschouwen der dierenwereld het reinst genoeg of de heftigste verschrikking, de grootste bewondering of de meest ongeveinsde afschuw, verhoovaardiging of demoediging bij hem opwekt. Wel erkende zij dankbaar, dat juist in die gewaarwordingen de groote prikkel lag, die zooveel koenen reizigers aanleiding gaf, om zelfs uit de meest onherbergzame oorden der wereld, trots levensgevaaren en ontbering vreemde dieren machtig te worden, wel dankte zij erkentelijk voor de rijke schatten, die de triumfantelijk in hun vaderland terugkeerende helden haar als cyns offerden, maar eens zich zelve en harer taak bewust, kwam zij er meer en meer toe, zich boven die gevoelens der schouwlustigen verheven te verklaren. Medelijdend haalde zij de schouders op voor die verzamelingen van levende zeldzame vogelen of olifanten, die onze voorvaderen in hunne lusthoven en tuinen bijeenbrachten. Hooghartig glimlachte zij over »die open plaats met zijn sierlijke volieren, en alles »wat zoo daar als in particuliere kamers aan vogels en vreemde dieren door den eigenaar van de »Herberg Blauw Jan op de Cloveniersburgwal aan de schouwlustige Amsterdammers der 17e en »18e eeuw voor vier stuivers te zien werd gegeven.« En slechts schampere woorden had zij met den onvolprezen schrijver der Camera Obscura over voor de beestenspellen en menageriën der MARTINS en VAN AKEN's, die een op heftige gewaarwordingen belust kermis-publiek door de vertooning van getemde, achter ijzeren tralies brullende leeuwen en tijgers tot zich trachten te lokken. Op het gevaar af van eenzijdig te worden, sloot zij zich bij voorkeur op in haar Musea en Kabinetten met de knoken en botten, met de gedroogde huiden, en de op spiritus bewaarde organen van gestorven dieren, en dreigde zelfs een oogenblik te vergeten, dat eene wetenschap der levende natuur niet met de kennis van doode voorwerpen volstaan kan.

Wel moest zij zich in de uren van het »reçuillement« belijden, dat zij zoo hare taak slechts ten halve volvoeren kon, dat de vergelijkende ontleedkunde en de systematische rangschikking der dieren slechts halten en geen eindpalen waren. En buitendien. Had niet het wufte Parijs een schitterend voorbeeld gegeven van de wijze, waarop de zaak moest worden aangevat? Had daar

niet een BERNARDIN DE SAINT PIERRE, de vriend van JEAN JACQUES, de schrijver van »Paul et Virginie« het voorstel gedaan, om de levende dieren uit den koninklijken lusthof te Versailles naar den Jardin du Roi, eene gaarde van geneeskrachtige gewassen met Musea voor natuurlijke historie, over te brengen? Was daar niet door een LAKANNAL met één pennestreek de Jardin du Roi in den Jardin des Plantes veranderd, de vereeniging van alle inrichtingen voor de beschrijvende natuurwetenschap tot ééne groote instelling gedecreteerd, en waren daar niet tegelijk met de Musea de levende vreemde dieren uit Versailles, uit de Bataafsche Republiek, uit alle de wingewesten der »Republique française« ter beschikking van de beoefenaars der dierkunde gesteld? Maar dat alles scheen in de oogen der mannen van de wetenschap een ideaal, dat slechts eene natie als de Fransche, een gebeurtenis als de Revolutie verwerkelijken kon. Een voor andere volken en in andere landen onbereikbaar ideaal, tenzij brutaal geweld, vorstelijke milddadigheid, of de machtige arm van een schatrijken staat ter hulp kwam.

Het bleef aan Engeland en Nederland voorbehouden aan te toonen, dat de mannen der wetenschap de onbevangene schouwlustigen, die in het zien van levende dieren vermaak en leering vonden, ten onrechte van zich hadden vervreemd. Met der daad bewezen zij, dat de geheimzinnige bekoring, die uit elk levend dier tot ons spreekt, dienstbaar kan worden gemaakt aan de behoeften der wetenschap, dat de duizenderlei gewaarwordingen, die de leken bij het zien dier bonte schepselenrei zoo gaarne in zich voelen opkomen, nog op andere wijze dan door tot ontdekkingstochten te prikkelen, een hefboom konden worden tot uitbreiding der wetenschap, tot verwezenlijking van het oogenschijnlijk onbereikbaar ideaal. Zij, zeevarende volken bij uitnemendheid, die met hunne armen naar Oost en West konden grijpen, en de tropische gewesten zoo vaak aan hunne welvaart schatting hadden doen betalen, zij die het »Eendracht maakt macht« in hun vaandel schrijvend daarnaast het »My house is my castle« hoog hielden, zij kinderen en vaders der vrijheid, die het particulier initiatief boven de staatszorg verkiezende, in de samenwerking van allen tot één doel een duurzamer en hechteren grondslag voor hunne instellingen zagen dan in de zorg van één voor allen, zij practische volkeren bovenal, die de oogen steeds openhielden voor de verschillende behoeften van 's menschen lichaam en geest, zij zouden en moesten toonen, dat het geen hersenschim was, de strenge ernstige wetenschap te doen samenwonen met de zucht naar aangename gewaarwordingen, met dien trek naar bekoorlijke ontspanning, en ontspannende bekoring, die bij het aanschouwen der rijke, levende dierenwereld bevrediging vindt. In 1829 opende de Zoölogical Society — eene vereeniging van eenvoudige gelijkgezinde Londensche burgers, die de dierenwereld liefhadden en de wetenschap der dierkunde vereerden — de poorten harer »Zoölogical Gardens«, en 9 jaar later, werd — baanbreekster van alle diergelijke instellingen op het vaste land — te Amsterdam de Societeit: »Natura Artis Magistra« opgericht!

Het halve eeuwfeest dier Societeit — dank Koninklijke bescherming, thans het Koninklijk Zoölogisch Genootschap — dat wij het voorrecht hebben heden te herdenken, is een feesttij der wetenschap van het leven: der Biologie, in Nederland en daarbuiten. Ware het anders, ik zou niet de vermetelheid hebben in dit uur en op deze plaats tot u te spreken. Toen bij de afwezigheid van mijnen waarden ambtgenoot WEBER, den vertegenwoordiger der Zoölogie aan onze Universiteit, die daar ginds in ons rijk Insulinde de voetstappen der JUNGHUHNS en BLEEKERS gaat drukken, men mij de taak wenschte op te dragen, heden het woord te voeren, heb ik lang gearzeld, of ik de zoo vereerende uitnoodiging mocht en kon aannemen. Mijne studiën, schoon ook tot de wetenschap van het leven behoorend, bewegen zich in een geheel andere richting, mijn dagelijksche arbeid houdt mij ver van deze heerlijke gaarde verwijderd. En toen mijne aarzeling stand hield, was het ten slotte niet alleen die geheel eenige, innemende en onweerstaanbare wijze, waarmede men al mijne bezwaren uit den weg ruimde, maar vooral een gevoel van plichtbesef, dat den doorslag gaf. De levende en levendige overtuiging, dat op dit halve eeuwfeest uit naam onzer nationale wetenschap getuigenis moest worden

afgelegd, en dat zelfs de nederigste priester der wetenschap in staat kon gerekend worden, om, als hij de inspraak van zijn hart volgde, woorden van onbegrensde waardeering en diep gevoelde erkentelijkheid te vinden — zij was het ten slotte, die mij voor uwen vriendelijken aandrang, M. H. Bestuurderen van dit Genootschap, heeft doen bezwijken.

Ja! het halve eeuwfeest van dit Genootschap — gij moogt M. H. met rechtmatigen trots herhalen, wat wij uit naam der wetenschap met zoo hooge ingenomenheid verkondigen — is een feestgetij der wetenschap.

Het is het alleen reeds door het feit, dat in hetzelfde jaar, waarin drie mannen, die wisten, dat wagen en willen winnen is, (WESTERMAN, WERLEMANN en WIJSMULLER) het manmoedig besluit namen, om ons geliefd Amsterdam te verrijken met deze zoo kostelijke instelling ten bate der wetenschap van het leven, te Berlijn het eerste gedeelte verscheen van een onderzoek, dat als met een tooverslag den sluier wegrukte, waarin tot op dien tijd de bouw en de ontwikkeling van het levend dierlijk organismus gehuld lag. Een leerling van JOH. MÜLLER, een man, die onverpoosd arbeidde in het Anatomisch en Zoötomisch museum der Berlijnsche Universiteit, openbaarde in dat eeuwig gedenkwaardig onderzoek den eenigen onverbreekbaren band tusschen al wat leeft. Met weergalooze genialiteit zette hij uiteen, hoe het dierlijk organismus met al zijne zoo schijnbaar geheel verschillende weefsels uit één element is opgebouwd, dat overal, waar wij op aarde leven waarnemen: in plant en dier wordt teruggevonden. Hij schiep de theorie van de cel, deed reeds dadelijk vooral de beteekenis van de kern in die cel uitkomen, deed het ei als eene cel kennen, herschiep de geheele leer van het leven en legde voor altijd den hechten grondslag voor onze kennis van het levend dierlijk organismus. De ontdekking van THEODOR SCHWANN is eene der meest vruchtbare ontdekkingen op het gebied der wetenschap van het leven in onze eeuw. Het jaar dier ontdekking 1838 is het jaar der stichting van uw Genootschap, en het jaar van dit halve eeuwfeest herdenkt met ongeveer bewondering en innige dankbaarheid al wie de wetenschap van het leven beoefent!

Ja! het halve eeuwfeest van dit genootschap is een hoogtij der wetenschap van het leven! Het is het alleen reeds door de steeds voortschrijdende, onverpoosde, machtige ontwikkeling der wetenschap en met name der dierkunde op het oogenblik, dat wij dezen herdenkingsdag vieren. Juist een eeuw geleden, den 10^{en} April 1788 stierf te Parijs een man, die op het gebied der Zoölogie een naam had verworven, zooals wellicht niemand vóór hem, een gunsteling van de koningen der aarde en van de koningen der wetenschap niet minder dan van het beschaafde Europa, een man die gedurende zijn leven zijn standbeeld zag verrijzen met het daarop gegrifte getuigenis, dat zijn genie de majesteit der natuur evenaarde, een man, die met zijne uitnemend versneden pen de geheele levende dierenwereld zoo wist te schilderen, dat hij de lust tot kennis en onderzoek der levende natuur bij alle beschaafden gedurende meer dan een menschengeslacht opwekte en onderhield. Ik heb LOUIS COMTE DE BUFFON genoemd. Zijne wenschen waren wetten; de voortreffelijkste geleerden, de naarstigste onderzoekers plaatste hij binnen den toovercirkel, waarvan hijzelf het middenpunt uitmaakte; uit eene onaanzienlijke collectie, die nauwelijks twee kleine zalen besloeg, schiep hij het rijk voorziene »Muséum d'histoire naturelle«; over alle middelen, die in dienst der wetenschap konden worden gesteld, beschikte hij naar willekeur. Maar zie, het beschikbare materiaal is sedert zijn dood zoozeer verduizendvoud, de methoden tot onderzoek en nasporing der levensverschijnselen van de dierlijke organismen zijn zoozeer verfijnd en vermenigvuldigd, de gelegenheden tot waarneming en onderzoek zoozeer vermeerderd — naast mikroskopen en spectroscopen staan fotografische toestellen, die de vlucht van den valk en den galop van de Arabische hengst in snelheid verschalken, staan diergaarden, glazen zeeën, kunstmatige nesten, sierlijke fokkerijen, zoölogische stations, laboratoria, stoombooten en ranke schepen, die de zeeën doorploegen en uit eene diepte van meer dan drie duizend meter de levende schepselen te voorschijn halen ter beschikking der onderzoekers van de levende natuur, — de wetenschap der dierkunde zelve heeft zoovele nieuwe loten aan den eeuwig groenen stam zien ontspruiten: de vergelijkende ontleed-

kunde, de vergelijkende physiologie, de embryologie en ontogenie, de palaeontologie, de zoogeographiet, enz. dat de afstand, die den tegenwoordigen zoöloog van BUFFON scheidt ons bijna grooter schijnt, dan die, welke BUFFON van den vader der dierkunde: van ARISTOTELES scheidde.

Maar niet aan gunstige constellatiën, niet aan het toeval hebt gij het te danken, dat onze nationale biologische wetenschap en met haar de geheele zoölogie, heden hoogtij viert. Gij hebt uw aandeel daaraan eerlijk verworven, en het »J'en suis, et des meilleurs" kondt gij gerust uitroepen, toen ik zoo straks met ruwe houtskooltrekken de middelen schetste, die den dierkundigen onzer dagen in zijn streven worden ter zijde gesteld.

»MIDDENHOF", — zoo heette de aanlokkelijke plaats, de lommerijke buitentuin in de Plantaadje, op den hoek van Middellaan en Prinsengracht, dien gij, onbekommerd om wat de toekomst mocht, baren, tot den zetel uwer instelling verkoost! Middenhof! Nomen et Omen! Die hof werd het midden, het centrum van ons, zich verjongend Amsterdam, werd het middenpunt van een nieuw, frisch, opgewekt wetenschappelijk streven op het gebied der dierkunde in ons geliefd vaderland! Om dat centrum groepeerden zich in den loop der tijden die schoone instellingen, waarop gij zoo terecht trotsch zijt. Die galerij voor roofdieren, die waarlijk bij geen onzer meer het vermoeden doet ontstaan, dat er eens een tijd geweest is, waarop mijn hooggeachte leermeester Prof. W. VROLIK het gewicht zijner maatschappelijke positie en zijner wetenschappelijke autoriteit in de schaal meende te moeten leggen, om de angstige gemoederen tot rust te brengen, in wier verbeelding die galerij onze stad met verwoesting en hare burgeren met den vreeselksten dood bedreigde, als bij het ontstaan van brand de losgelatene of zich losrukkende wilde dieren met woest gehuil in wilde jacht langs straten en grachten zouden voortijlen, of — en hier is de keerzijde van de medaille — een tijd, waarop gij in vreedzaam overleg met het Edel Achtbaar Bestuur onzer stad, de wilde dieren, voor wier ontvangst gij niet gereed waart, met militaire eer hebt ingehaald, en onder geene andere hoede dan die der kazerne »Oranje Nassau" gesteld hebt! Om dat centrum heen groepeerden zich uwe voortreffelijke inrichtingen voor zoo vele andere levende dieren: uw Vogelenhof, uw Apenhuis, uw Giraffen- en Nijlpaarden-woning, uw Waterpaleis, uwe Musea voor opgezette dieren en skeletten, insekten, conchylieën, enz., uw kostbare Bibliotheek, uw Verzameling voor Land- en Volkenkunde, weldra, dank zij de medewerking der Koloniale Vereeniging, uw Ethnographisch (Koloniaal) Museum, en boven alles, de stille tempel der wetenschap, die aan het einde uwer tuinen verrijst; het Zoölogisch en Zoötomisch Laboratorium!

MIDDENHOF! Uwe instelling werd het meer en meer voor de mannen der wetenschap, die in uwe verzamelingen vonden, wat zij elders vergeefs zochten, en die gij met eene gastvrijheid opnaamt, waarvan zij telkens dankbaar gewaagden. Breed en achtbaar is de schare van beroemde landgenooten en vreemdelingen, die korteren of langeren tijd hier verwijsden tot het voorbereiden of uitwerken hunner onderzoekingen, aangetrokken als zij werden door de zeelelieën en zeesterren, de schelpdieren en insekten, de zoogdieren en visschen, maar bovenal door die heerlijke verzameling vogels, door uwe zorg hier bijeengebracht. Onze TEMMINCK's en SCHLEGEL's, onze VROLIK's en SCHROEDER VAN DER KOLK's, onze HARTING, onze v. HASSELT, en naast hen zoo vele jongere vaderlandsche zoölogen hebben aan u het materiaal en de gelegenheid voor verschillende hunner onderzoekingen te danken. Geen minderen franschen geleerde dan prins CH. BONAPARTE hebt gij in de gelegenheid gesteld tot onderzoekingen, waarvan de wetenschap de rijkste vruchten plukte. Onder de Duitsche geleerden roemen LICHTENSTEIN, BREHM, FINSCH en DOHRN, de beroemde GIEBEL, die hier bijna zijn geheelen Thesaurus Ornithologiae schreef en voleindigde, HARTLAUB, KÖLLIKER, MOHNIKE, onder de Engelsche CARPENTER, PARRY SCLATER, onder de Zwitsers H. DE SAUSSURE, onder de Belgen Baron SELYS DE LONGCHAMPS, onder onze Noorsche kunstbroeders R. BERGH om strijd de wijze, waarop gij hun in het volvoeren hunner studieën zijt te hulp gekomen. Maar niet alleen voor de corypheeën der wetenschap of voor de reeds ingewijden opendet gij uwe poorten. Wie er ooit tot u kwam, met lust en ijver tot onderzoek bezielde, wie ooit u vroeg om voor een speciaal onderzoek, dat hij op het oog

had, over middelen te mogen beschikken, die in uwe handen waren; hij wist van te voren, al was hij de nederigste adept, dat gij hem het gevraagde zoudt toestaan, dat gij hem het onderzoek zoudt vergemakkelijken. Of de voorwerpen, waarover hij wenschte te beschikken, aldaagsch dan zeldzaam waren, of zij voor goud dan voor koper uw eigendom waren geworden, gij vroeg er niet naar, als gij maar wist, dat de wetenschap vruchten zou kunnen plukken van het op touw gezette onderzoek. Zoo effendet gij op de meest onbekrompen wijze de paden voor de priesters en leerlingen der zoölogie, en maakt uwe mildheid dit feest tot een hoogtij der wetenschap van het leven!

MIDDENHOF! Uw Genootschap werd het meer en meer, waar het gold onze wetenschappelijke nationale eer op het gebied der natuurlijke geschiedenis en der dierkunde waardig op te houden! De door uw Genootschap sedert 1848 bijeengebrachte Bijdragen tot de Dierkunde, die de vruchten bevatten van zoovele schoone onderzoekingen onzer beste Nederlandsche zoölogen, het Nederlandsch Tijdschrift voor de Dierkunde, waarvan het eerste deel in het jaar van uw zilveren feest verscheen en dat èn door zijne oorspronkelijke mededeelingen, èn door zijne overzichten der Nederlandsche zoölogische litteratuur èn door zijne berichten uit de diergaarde zulk een trouw beeld afspiegelt van den bloei der natuurlijke historie in ons vaderland, zijn schitterende getuigen van uwe zucht, om ook het buitenland bekend te maken met wat op Nederlandschen bodem door de mannen der wetenschap werd gewrocht en gedaan. En wie het u euvel moge duiden, dat zoovele dier belangwekkende onderzoekingen niet in onze moedertaal maar in een vreemd gewaad: in het Fransch, in het Duitsch, in het Engelsch, een enkele maal nog in het Latijn door u in het licht werden gegeven, de wetenschap der dierkunde is u dankbaar voor die onbaatzuchtige en onbekrompen gezindheid, die u de vruchten van Nederlandschen bodem aan de geheele wetenschappelijke wereld in terstond genietbaren vorm deed voorzetten. En wat te zeggen van die aan Z. M. den Koning opgedragene prachtnitgave: de Toerakos, die gij met eene bescheidenheid, boven mijn lof verheven, slechts als een geschenk bestemd voor hen, die zich jegens het Genootschap verdienstelijk hadden gemaakt, hebt willen doen beschouwen! Geschenk? Neen, een offerande aan ons vaderland, in wier taal het geheel is verschenen, een offerande aan de wetenschap van het leven! Een koninklijke offerande aan de vaderlandsche wetenschap, getuigenis afleggende van eene liefde, die, evenals elke ware, trouwe liefde geene beletselen kent, geen kosten ontziet, waar het geldt het geliefde voorwerp te omringen met alle die duizende zoo kostbare kleinodieën en kleinigheden, die de schoone vormen nog beter doen uitkomen!

MIDDENHOF van eene reeks nieuwe en voortreffelijke instellingen ter beoefening der natuurlijke geschiedenis en der dierkunde, middenhof voor de mannen der wetenschap, die gij uit uwe rijke bronnen naar hartelust liet putten, middenhof voor den bloei der Nederlandsche Zoölogie maar eindelijk ook een middenhof voor de verspreiding van de eerste beginselen der natuurlijke geschiedenis, voor het opwekken en wakker houden van de liefde voor de dierenwereld, de eeuwig jonge, en voor eeuwig schoone natuur, middenhof voor het aankweken van nuttige kennis en de liefde voor het schoone en goede! Dat alles wilde uw Genootschap zijn, en het was het! Het was het, dank de praktische, eenvoudige, zoo gemakkelijk te begrijpen inrichting uwer diergaarde; dank de opstelling der voorwerpen in alle uwe musea; dank de door u van 1852—1875 uitgegevene jaarboekjes met alle daarin bevatte populaire verhandelingen over natuurlijke geschiedenis en dierkunde van de hand onzer treffelijkste geleerden; dank de op uwen aandrang voor de Leden gehoudene populaire voordrachten, die het allereerst met lezingen over zoogdieren door WILLEM VROLIK werden geinaugureerd, en op algemeen natuurkundig gebied door MEIJBOOM, DE BEUCKER, BOONEKAMP, VAN KOOTEN e. a. werden voortgezet; dank het doel, dat gij u bij de oprichting hadt voorgesteld, en dat gij met onbezweken trouw en steeds aangroeienden ijver gedurende een halve eeuw voortdurend hebt in het oog gehouden!

Maar het halve eeuwfeest van dit Genootschap is niet alleen voor de wetenschap van het leven

een feestgetij. Als zoodanig reeds zou het in bredere kringen belangstelling wekken. Hoe veel te meer is dit thans het geval, nu het krachtens uwe onbaatzuchtige en onverflauwde bemoeiingen een ieder, die de natuurwetenschappen en de kunst liefheeft en beoefent, een ieder die onze nationale eer hoog houdt, een ieder, die hart heeft voor beschaving en veredeling van het volk met dankbaarheid vervult! Van alles wat door uw Genootschap ten bate der natuurlijke geschiedenis en der dierkunde in eigen kring werd gedaan kan men nog zeggen, dat het door diezelfde gevoelens van eigenbelang, eerezucht en rechtmatigen trots werd ingegeven, die den door eigen inspanning rijk en machtig geworden burger bezielen, als hij zijn huis prachtig inricht, het van alle gemakken voorziet, het voor zijne vele vrienden het aangenaamst en meest gastvrij verblijf, voor de duizende voorbijgangers een lust der oogen doet zijn, en aan belangstellende vreemdelingen de kennisgeving met zijne zoo schoone bezittingen niet onthoudt. Eere dien welgezeten burger, want hij leeft en laat leven! Maar de erkentelijkheid en sympathie van allen zal hij eerst oogsten, wanneer hij buiten eigen huis en hof met dezelfde cordaatheid, met dezelfde mildheid optreedt, als waarvan hij in zijn woning blijk geeft. En op zulk een rijken, vollen, voortreffelijken oogst, moogt gij heden bogen! Liet ik aan mijn gevoelens als Amsterdamsch burger den vrijen loop ik zou waarlijk het allereerst als het schoonste gedeelte van dien oogst, u den dank brengen der kleine burgerij onzer hoofdstad, den dank onzer ambachtslieden en dienstboden, bij wie gij den zin voor natuurschoon, die den mensch zoo veredelt, opwekt en levendig houdt, door hun telken jaren een maand lang den toegang tot uw lusthof te verleenen met eene vriendelijkheid, die luide getuigt, hoe warm u het hart voor volkswelzijn en algemeene beschaving klopt. Liet ik aan mijn gevoelens als Staatsburger den vrijen loop, ik zou wijzen op al wat gij deedt, om de zalnteelt in ons land tot een bron van volkswelvaart te maken, en mannen als DE BONT en POLLEN te schoren in hun krachtdadige pogingen, om door betere en ruimere vischteelt eene betere volksvoeding mogelijk te maken. Maar zult ge het mij euvel duiden, indien ik op dit feest bovenal den rijken oogst van erkentelijkheid en dank orden, dien de wetenschap u verschuldigd is voor bemoeiingen, opofferingen, daden, die niet langer binnen den beperkten kring van uwen lusthof haar ten goede kwamen. Hebt gij ooit met uwen geldelijken of zedelijken steun gewoekerd, waar het gold onze nationale wetenschappelijke eer te handhaven? De feestviering ter herinnering aan LEEUWENHOEK's gedenkwaardige ontdekking, de stichting der LEEUWENHOEK-medaille, de herdenking aan den 200-jarigen sterfdag van SWAMMERDAM, de talrijke congressen, nationale en internationale, voor geneeskunde, voor plantkunde, landbouw, de algemeene en gewone vergaderingen van zoovele Genootschappen en Vereenigingen, die zich de beoefening van den eenen of anderen tak van wetenschap ten doel stellen... gij hebt ze alle door uwe belangelooze tusschenkomst mogelijk gemaakt of aan haar doel ten volle doen beantwoorden. En zijt gij het niet geweest, die toen de Dierkundige Vereeniging het plan opperde, om aan onze kusten Zoölogische Stations op te richten, dat plan warm hebt toegejuicht, en door uwen zedelijken en geldelijken steun tot het welslagen er van hebt bijgedragen en nog steeds krachtig bijdraagt? Zijt gij het niet geweest, die tot het slagen der Noordpooltochten van onzen ranken en slanken Willem Barentz, die heerlijke uiting van verjongd nationaliteits-gevoel en nimmer verouderende zucht tot wetenschappelijk onderzoek, onbaatzuchtig en geestdriftig hebt medegewerkt, en door het uitgeven der op die tochten binnengeloosde wetenschappelijke lading, schatten van kennis in veilige haven hebt gebracht? En waar het gold, onze nationale wetenschappelijke eer in den vreemde op te houden, of buitenlandsche instellingen, die met u slechts door den band van een gemeenschappelijk streven verbonden waren te steunen en op te heffen, hebt gij ook daar niet steeds uwe beschermende hand uitgestrekt? Moet ik hier opzettelijk vermelden, hoe gij den tijdens de Commune tot de meest povere armoede vervallen Jardin d'Acclimatation te Parijs krachtdadig zijt ter hulp geschoten, toen na het herstel van orde en rust in Frankrijk zijne Directie ook uwe medewerking bij hare pogingen tot restauratie dier voortreffelijke inrichting inriep? En wie herinnert zich niet de van zooveel innige vereering getuigende wijze, waarop gij den honderd-

jarigen sterfdag van dien Zweedschen geleerde herdacht hebt, wiens naam, evenals die van zijn vriend, beschermer en tegenstander ALBRECHT VON HALLER voor altijd aan den roem van Leiden's Hoogeschool en van Hollands gastvrijheid verbonden blijft, dien wetgever op het gebied van planten- en dierkunde, wiens systeem verlaten is, maar wiens groote geest nog altijd onze bewondering wekt: CARL VON LINNÉ? Maar boven alles — en hier spreekt niet een officieele vertegenwoordiger, niet een dienaar der wetenschap, maar een eenvoudig Amsterdamsch ond-student, of wilt gij liever een oud Amsterdamsch student, die zelfzuchtig genoeg is geweest, het best voor het lest te bewaren — boven alles is het Amstels Inrichting voor Hooger Onderwijs, is het ons Athenaeum Illustre, is het onze Universiteit, wier dank u in den geurigen en sehitterenden ruiker van erkentelijkheid, dien de wetenschap u heden biedt, op bescheidene maar overal zichtbare wijze wordt gebracht! In dien ruiker neemt die dank de plaats in van het hemelsblauwe »Vergeetmij niet.» Zij zal nooit vergeten, hoe gij van den aanvang af van uw bestaan haar met welwillendheid, met krachtdadige hulp zijt tegemoet gekomen. Zij zal nooit vergeten, hoe, toen het Museum Vrolikianum, de vrucht van den jarenlangen noesten arbeid der VROLIKS, bij den dood van Prof. W. VROLIK naar het buitenland dreigde te verhuizen, uwe krachtige tusschenkomst dat gevaar heeft bezworen en de in menig opzicht geheel eenige verzameling voor het vaderland en de hoofdstad heeft helpen behouden! Zij zal nooit vergeten, hoe onbekrompen gij op uwe terreinen een uitnemende werkplaats voor de wetenschap der Dierkunde, een Zoölogisch Museum een Zoötomisch Laboratorium, uitsluitend ten dienste van het universitair onderwijs hebt opgericht, toen bij de laatste uitbreiding van uwen lusthof uwe aandacht op die dringende behoefte van het onderwijs gevestigd werd. Alle inrichtingen aan onze Universtit, waarin de ontleedkunde van den mensch, de vergelijkende ontleedkunde, de weefselleer, de dierkunde, de vergelijkende physiologie beoefend en gedoceerd worden, roemen om strijd uwe onbaatzuchtige ondersteuning, roepen uit één mond «Vergeet mij niet» u toe!

In den heerlijken ruiker van erkentelijkheid, dien de wetenschap der natuur, dien het vaderland, dien de hoofdstad u heden biedt, vlecht ook de Nationale beeldende kunst met innige dankbaarheid en opgewektheid hare betooverende gaven. De innige band, die kunst en natuurwetenschap verbindt, komt wellicht nergens beter uit dan in de beschrijvende natuurwetenschappen, nergens duidelijker dan bij de beoefening der natuurlijke geschiedenis en der dierkunde. De plastische voorstelling van het levende dier, of van het schepsel uit vroegere wordings-tijdperken der aarde, de plastische voorstelling der verhoudingen tusschen de dieren onderling, en van hun verband tot de omringende natuur, waaraan de man der wetenschap behoefte heeft, wordt hem door de beeldende kunst, door penseel of teekenstift verstrekt. Hoe vullen hier wetenschap en kunst elkander aan, hoe blijkt juist hier de eendrachtige samenwerking van beide noodig, om ingewijden en oningewijden een denkbeeld van de grootsheid en de wonderen der levende dierenwereld te geven! En toen dan ook uwe diergaarde verreezen was, toen wisten de teekenaars, schilders en beeldhouwers te voren, dat zij er nieuwe heerlijke onderwerpen voor hunne kunst, bevrediging voor hunne aspiratieën konden vinden, en dat zij in teekenstift, penseel of boetseerstok, waarmede zij studiën naar de levende natuur wenschten te maken, een talisman hadden, die de poorten van uw Genootschap ten allen tijde voor hen open deed gaan. Stond daarboven immers niet met helder lichtende letteren de gulden regel geschreven, die in het land der CUYPS en der HONDECOETERS, der WOUWERMANS en der POTTERS, steeds kenspreuk, wapenleus en grondwet was geweest: »Natura Artis Magistra?» En zij kwamen niet bedrogen uit. Hetzij ze zich in dienst der wetenschap stelden, hetzij ze volkomen onafhankelijk nieuwe motieven zochten voor hunne inspiratie, hetzij ze hunne kunstenaarsopvattingen kwamen toetsen aan den indruk, dien de levende natuur op hen maakte; zij vonden hier in de door uwe zorgen bijeen gebrachte, gerangschikte en in alle schakeeringen van licht en duister waarneembare levende dierenwereld, zij vonden hier in alle uwe instellingen de natuur zelve: de altijd strenge, ernstige, maar steeds even

welwillende en milde leermeesteres. Als het Nederland der 19^e eeuw aan het penseel van een CUNAEUS, een TE GEMPT, een RONNER-KNIP, een VERSCHUUR kunstproducten dankt, waarop het trotsch is, als het naast zijn dierenschilders en schilderessen in zoovele landschapsschilders onzer dagen de traditieën van het helden-tijdperk onzer -schilderschool ziet voortleven, als het figuur-schilders, teekenaars en beeldhouwers de zijne noemt, voor wier gaven het erkentelijk is, dan wete het, dat Nederlandsche en vreemde kunstenaars ¹⁾ herhaaldelijk hier zijn ter schole gegaan, en dat »Artis« — de spraakmakende gemeente heeft wonderlijk genoeg van uwe schoone Latijnsche zinspreuk slechts het ééne woord behouden, dat op de kunst betrekking heeft! — de bakermat is geweest van een aantal kunstscheppingen, in wier beschouwing het schoonheidsgevoel opwekking en bevrediging vindt, dan wete het, dat niet alleen de corypheeën, maar ook de adepten, de kweekelingen der Rijks Akademie v. Beeldende Kunsten en die van de Kunst-Industrieschool er steeds met open armen en hartelijke voorkomenheid werden ontvangen!

Zoo vindt dan het halve eeuwfeest van dit Genootschap, dat een feestgetij is der wetenschap van het leven, terecht luiden weerklank bij allen, die wetenschap en kunst, die nationale eer, die vaderland en vaderstad liefhebben en vereeren. En naast de uitdrukking onzer innige erkentelijkheid voegt, M. H. Bestuurders van dit Genootschap! een gelukwensch. Één van die gelukwensen, waarbij het hart spreekt, en onbekommerd om de vraag of men de juiste uitdrukking kan vinden, de stem, het oog, de handdruk getuigenis afleggen. Ziet! ik kan de gedachte niet van mij zetten, dat de onmiskenbare bloei der wetenschap van het leven, en met name der dierkunde in ons vaderland in de laatste decennia geen spel van het toeval is, en ik ben te veel doordrongen van de waarheid der wet van gevolg en oorzaak, dan dat ik niet in den machtigen invloed, in het heerlijk voorbeeld van ons »Natura Artis Magistra« althans ten deele de oorzaak van dit heugelijk verschijnsel zou zien. Rijk begaafde, vurige, onverschrokken jongeren wijden zich in grooter aantal dan ooit te voren aan de studie van het levende dier. Aan onze kusten, in onze overzeesche gewesten, aan de Noordpool, in het buitenland werken zij, verzamelen zij, om straks onze Nederlandsche wetenschap met nieuwe schatten van kennis op het gebied der natuurlijke geschiedenis en der dierkunde te verrijken. Ruimer dan ooit te voren stellen Regeering en particulieren hulpmiddelen tot onderhoud en onderzoek ter hunner beschikking. In onze groote steden, in den Haag, Rotterdam zijn sierlijke en voortreffelijke, bloeiende diergaarden verzezen. Het vaderland van LEEUWENHOEK en SWAMMERDAM, van REINIER DE GRAAF en RUYSCH, de grond, die een BONTIUS en een PISO teelde, de gastvrije bodem, waarop een LINNAEUS den doctorshoed verwierf, een PALLAS jaren lang zich der wetenschap wijdde, een TREMBLEY zijne eerste onderzoekingen over polypen deed, is wakker geschud, en trilt van eene beweging, die sterker en sterker wordt, en het aanbreken van een nieuwen glorierijken dageraad onzer nationale wetenschap verkondigt. Gij, M.H. Bestuurderen van dit Genootschap, hebt tot die beweging den eersten aanstoot gegeven, en nog voortdurend na een halve eeuw wordt uwe zorg niet moede haar te onderhouden en haar steeds in kracht en macht te doen toenemen. Geluk, M. H. met die heerlijke uitkomsten van uwe verdienstelijke, onvolprezen bemoeingen! Heil U! Driewerf heil!

Maar boven allen U heil! U eenig overgebleven stichter dezer Societeit, U, eerbiedwaardige, be-minnelijke, bescheidene WESTERMAN! Ik weet, dat ik uwe bescheidenheid zou gekwetst hebben, indien ik uwen naam eerder had uitgesproken; ik liet hem daarom voortdurend op de lippen zweven, wel overtuigd, dat gij allen van mijne lippen dien naam voortdurend zoudt aflezen. Neen! Vrees niet, dat ik u ga toespreken, om met krachtig klinkende woorden uw lof te bazuinen! Maar vergun mij u aan den avond van uw leven een sprookje (of een ware geschiedenis?) te verhalen,

¹⁾ Allebé, Bosboom, Tetar v. Elven, v. Essen, le Gras, Greive, Hekking, Hollander, Keulemans, Lentemann, Maris, Mauve, Gabriel Max, Moritz, Rochussen, Smith, van Soeren, Mej. Schwartz, Stracké Sr. en Jr., Wierink, Teixeira de Mattos, Wolff, Wijnveld, Verdonck.

dat door onze kinderen en kleinkinderen, door al wat in het Amsterdam der toekomst de herinneringen aan het verleden als het kostbaarst kleinood zal bewaren, van mond tot mond moge worden overgebracht, dat moge blijven leven, lang nadat wij allen van de aarde zullen zijn verdwenen!

In de stad aan den Amstel en het IJ werd eens een man geboren, die door de goden bedeeld was met alle eigenschappen, die den koenen, onverschrokken, onvermoeiden reiziger-natuuronderzoeker maken. Hem was de moed gegeven van een HEEMSKERK, die dwars door het ijs en het ijzer heen een weg wist te vinden te voren door geen sterveling betreden; hem was de lust tot natuuronderzoek, de onversaagdheid ten deel gevallen van een DON FELIX DE AZARA die zonder hulp van regeering of van officieele lichamen alle hindernissen, hem door de tropische natuur of door de wilde inboorlingen in den weg gelegd, uit den weg wist te ruimen; hij had het uitnemend geheugen, het voortreffelijk oordeel, de dienstvaardigheid, de vrolijke scherts tot zijne beschikking, die den beroemden reiziger JOHAN REINHOLD FORSTER zoo sierden; hij had de kalmte, de effenheid van gemoed, den kunstzin van dien anderen beroemden Duitschen reiziger ALEXANDER VON HUMBOLDT, hij was van hetzelfde leem als onze BONTIUSSEN en PISOS, als de RUMPHIUSSEN en JUNGHUHNS, hij had het »Repos ailleurs« tot zijn lijfspreuk! In één woord in hem was een man geboren, om altijd voor aan te gaan en door het oerwoud van lianen, te midden van de loodrechte stralen der verzengende zon, te midden der schrikwekkende uren van de stikdonkere nacht, den weg te wijzen, die tot het ontdekken der geheimen van de vreemde levende dierenwereld moest leiden! Maar toen de goden zagen, welk een voortreffelijk man in hem aan zijn vaderstad en de wetenschap geschonken was, toen bekroop hen de vrees voor de gevaren, waaraan hij zich te midden der tropische hitte of der onafzienbare ijsvlakte zou kunnen blootstellen. Want zij waren niet machtig genoeg meer, om die gevaren af te wenden en zij beminden hem teeder. Toen riepen zij de raad in van den Genius, die bij de geboorte van het kind was tegenwoordig geweest. En die Genius — ge herinnert u, hoe 's menschen werken en streven zich in de dierenwereld afspiegelt — was een Vogel. Het heerlijk, van licht tintelend, rijk gekleurde schepsel, dat in zijn vlucht... het ideaal, het streven naar hooger, in de zorg voor zijne jongen... de liefde in hare heiligste uitdrukking, in de lust om nesten te bouwen... de arbeidzaamheid en de bezorgdheid voor de toekomst, in zijne neiging om in gezellige scharen heen en weer te vliegen... de rustelooze zucht tot uitbreiding en verspreiding van kennis vertegenwoordigt. En de Genius sprak: »O! Goden houdt hem te huis! »Laat hem dwars door het ijs der onverschilligheid en het ijzer der alledaagsche denkbeelden streven naar zijn doel, laat hem zich een weg banen door het oerwoud van vooroordeelen »en kleingeestige begrippen, laat hinderpalen groeien op elk zijner schreden, laat stormen waaien »boven zijn hoofd, stapelt moeielijkheden op moeielijkheden, maar houdt hem tehuis. En hij zal »tehuis in de stad zijner vaderen, die hij liefheeft en vereert, schatten bijeen brengen en neerleggen »aan de voeten der wetenschap, en met de gaven, die gij hem schonkt, meer woekeren ten bate »van zijn vaderland, ten nutte der wetenschap, ten beste van de menschheid, dan wanneer gij »hem laat trekken naar de verre gewesten, waar eeuwige nacht of verschroeiende zon het leven »van het zwakke menschenkind bedreigen!»

En zoo geschiedde het; en hij leefde tot in lengte van dagen, een trots van zijn vaderstad, een roem van zijn vaderland, een zorgend vader voor de beoefenaren der wetenschap, een onbezweken kampvechter voor het ware, schoone en goede, een ridder zonder vrees of smet, het voorwerp van innige liefde, trouwe vereering en ongeveinsde bewondering!